

Miten merialueiden lisääntyvä käyttö ohjataan oikein?

Markku Viitasalo

Merialueiden käyttö lisääntyy kaiken aikaa. Esimerkiksi meriliikenne Suomenlahdella kasvaa öljykuljetusten lisääntyessä ja Suomi on kansallisessa energia- ja ilmastostrategiassaan sitoutunut tuulivoiman lisäämiseen 9 terawattiin vuoteen 2025 mennessä. Tuulioloiltaan tuotannolle soveltuvia alueita on sisämaassa rajallisesti ja siksi tavoitteena onkin tuulipuistojen rakentaminen merialueelle. Paineita on myös meren geologisten luonnonvarojen käyttöön ja merialueiden käyttöön maamassojen läjitysalueena.

Vedenalaisten merihiekka- ja soramuodostumien hyödyntämiseen onkin suunnitelmia mm. Perämerellä ja Helsingin ranta-alueita ruopataan tulevaisuudessa huomattavia määriä. Ruoppaustarve on Hernesaaren ja Kruunuvuorenrannan rakentamisen yhteydessä lähes 2 miljoonaa kuutiometriä. Näiden vettä ja savea sisältävien maamassojen kuljetus vaatisi yli satatuhatta kuorma-autollista, eikä niiden sijoittaminen Pääkaupunkiseudulle tai sen ulkopuolelle ole taloudellisesti, teknisesti eikä edes ympäristöllisesti järkevää.

Meriläjitykseen käytetään pääasiassa syvänteitä ja painanteita, joista virtaus ei levitä sedimenttejä ympäristöön. Merituulivoimaloita puolestaan kannattaa rakennusteknisistä syistä rakentaa saarille tai suhteellisen matalille vedenalaisille kallioille. Hiekan ja soranotto puolestaan kohdistuu vedenalaisiin harjusaariin.

Pehmeäpohjaiset syvänteet ovat harvoin eliöstöltään ainutlaatuisia, mutta kallioisilla riutoilla esiintyy leviä, simpukoita ja äyriäisiä, jotka ovat tärkeitä kalojen ja lintujen ravintona. Myös hiekka- ja soramuodostumissa elää näille alueille erikoistunut eläin- ja kasvilajisto. Esimerkiksi harvinaistunut karisiika kutee ulkosaariston hiekka- ja sorapohjille. Sekä riutat että vedenalaiset hiekkamuodostumat ja harjut kuuluvatkin EU:n luontodirektiivissä mainittuihin elinympäristöihin, joiden riittävän suojelun Suomen tulee varmistaa.

Miten merialueiden käyttö ohjataan sopiville alueille?

Merialueiden käyttöhankkeiden suunnittelu lähtee yleensä liikkeelle käyttäjien tarpeesta: ensin selvitetään hankkeen taloudelliset edellytykset ja sen jälkeen laaditaan lainmukaiset ympäristövaikutusten arvioinnit. Kun alueiden käyttöä suunnitellaan sektorilähtöisesti, voi syntyä ristiriitoja eri käyttömuotojen välille ja samalla kasvaa riski sille, että eri käyttömuotojen yhteisvaikutus ylittää luonnon sietokyvyn.

Tarvitaan siis johdonmukaisempaa otetta. Ideaalitulanteessa vedenalaisesta luonnosta ja kaikista alueiden käyttötarpeista ja -mahdollisuuksista olisi ennakkoon riittävästi tietoa. Monipuolisen ja kattavan tiedon perusteella voitaisiin laatia ”merialuesuunnitelma”, joka ohjaisi toimintoja ja hankkeita alueille, joilla ristiriidat ovat pienimmillään ja joilla niistä on vähiten haittaa ympäristölle. Valmisteilla oleva merialuesuunnittelua koskeva EU-direktiivi tulee ohjeistamaan Itämeren maita tässä prosessissa.

VELMU kerää tietoa vedenalaisesta meriluonnosta

Merialueiden käytön suunnittelu vaatii suuren määrän ympäristötietoa. Vedenalaisen meriluonnon monimuotoisuuden inventointiohjelma VELMU vastaa tähän tarpeeseen. Vuosina 2011-2013 ympäristöministeriö on myöntänyt VELMUn toteuttamiseen 1,3 miljoonaa € vuodessa ja kartoitukset on voitu laajentaa ja koordinoita aiempaa paremmin.

VELMU tekee vuoteen 2015 mennessä kattavan kartoituksen Suomen vedenalaisen meriluonnon biologisesta ja geologisesta monimuotoisuudesta. Uutta aineistoa kerätään yli 17.000 havaintopisteeltä ympäri Suomen rannikkoa. Suurin osa havainnoista kerätään ns. drop video –menetelmällä, jossa vesitiivis kamera lasketaan lähelle pohjaa ja ympäristöä filmataan lyhyen ajan, kamera nostetaan ylös ja siirrytään seuraavalle pisteelle. Lisäksi tehdään pohjanäytteenottoa ja sukellustutkimuksia.

Kartoituksia toteuttavat rannikoiden ELY-keskukset, Metsähallituksen luontopalvelut ja SYKE. Geologisia havaintoja tekevät Geologian tutkimuskeskus sekä Merivoimien tutkimuslaitos ja rannikon kalojen lisääntymisalueita kartoittaa Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Yhteistyössä on mukana myös yliopistoja.

Vedenlaista luontoa voi kartoittaa myös ilmasta. Hyvin lupaavia tuloksia on saatu uusista tarkoista satelliiteista sekä lentokoneesta käytettävistä lasertutkista (LIDAR). Nämä menetelmät tulevat lähitulevaisuudessa täydentämään perinteisillä inventointimenetelmillä kerättävää tietoa.

VELMU-tietoa käytetään

VELMU-tietoa käytetään jo nyt EU-direktiivien toimeenpanossa, esim. juuri toteutetussa luontodirektiivin raportoinnissa. VELMU-tietoa käytettiin myös kun Pohjanlahdelle laadittiin suomalais-ruotsalaisessa EU-hankkeessa alustava merialueiden alustava käyttösuunnitelma. Kymenlaakson kauppaa ja merenkulkua koskevaa maakuntakaavaa valmistellaan parhaillaan. Kaavan esiselvityksessä huomioitiin mm. lajiston ja arvokkaiden vedenalaisten elinympäristöjen sijoittuminen. Tämä on ensimmäinen kerta kun vedenalaista luontoa koskevia kartoitustietoja on hyödynnetty maakuntakaavasunnittelussa.

Suurin osa VELMUn inventoinneista viedään loppuun vuoden 2014 aikana. Vuonna 2015 tiedot kerätään yhteen ja jalostetaan lopputuotteiksi. Kaikki VELMUn laji- ja elinympäristötieto kerätään yhteen tietokantaan, jonka sisältämää tietoa voidaan käyttää merialueiden suojelua ja kestävää käyttöä koskevan päätöksenteon tukena.

Markku Viitasalo
tutkimusprofessori
VELMU-ohjelman koordinaattori
SYKE

Aikaisemmin sarjassa ilmestyneitä kolumneja

Nro.		Kirjoittaja
26/2013	1.8.2013	Itämeri-haaste nimeltä korruptio Erkki Laukkanen, puheenjohtaja, Transparency Suomi
11/2013	14.3.2013	Voisi Tallinnaan mennä muutenkin kuin turistiksi Markku Mantila, päätoimittaja, Kaleva
6/2013	7.2.2013	Itämeren alueen ruokayhteistyön mahdollisuudet Johanna Mäkelä, professori, Helsingin yliopisto
1/2013	3.1.2013	Itämeren alueen jäsenvaltiot ja eurokriisi Olli Rehn, varapuheenjohtaja, Euroopan komissio
47/2012	20.12.2012	Ryöstöretkien ja kaupankäynnin meri - Itämeren kansojen seikkailut esihistoriallisella ajalla Jarl-Thure Eriksson, kansleri, Åbo Akademi
42/2012	16.11.2012	Pullopостia - Meri yhdistää Suomea ja Viroa Aleksi Härkönen, suurlähettiläs, Suomen suurlähetystö, Tallinna
37/2012	12.10.2012	Venäjän WTO-jäsenyyden alkumetreit Heli Simola, ekonomisti, Suomen Pankin siirtymätalouksien tutkimuslaitos
34/2012	21.9.2012	Cleantechista ratkaisu Itämerelle ja Suomen talouskasvulle Jyri Häkämies, elinkeinoministeri, Työ- ja elinkeinoministeriö
30/2012	24.8.2012	Pohjoismaiden ja Baltian maiden yhteistyötä laajalla rintamalla Erkki Tuomioja, ulkoasiainministeri, ulkoasiainministeriö
11/2012	9.3.2012	Itämeri on kirkkojen meri Kari Mäkinen, arkkipiispa, Suomen evankelis-luterilainen kirkko
7/2012	10.2.2012	Itämeren kohtalo ratkaistaan puhdistamoilla eikä juhlapuheissa Juha Nurminen, puheenjohtaja, John Nurmisen Säätiö
1/2012	6.1.2012	Työnjaolla tehokkuutta Itämeren alueen yhteistyöhön Thomas Götz, Saksan Suomen suurlähettiläs